

Γλωσσική Κατάκτηση

ΜΑΘΗΜΑ 1

Σπυριδούλα Βαρλοκώστα

Email: svarlokosta@phil.uoa.gr

Βασικά ερωτήματα

- Πώς καταφέρνουμε να μάθουμε τη (μητρική μας) γλώσσα;
- Πώς/με ποιους τρόπους γίνεται εμφανής η γνώση της (μητρικής μας) γλώσσας στη βρεφική και πρώιμη παιδική ηλικία;
- Πώς αναπτύσσεται η γνώση αυτή από τη βρεφική ως και την πρώιμη παιδική ηλικία;
- Υπάρχουν κάποια βασικά στάδια στη διαδικασία της γλωσσικής κατάκτησης και ποια είναι αυτά;

Γλωσσική ικανότητα (1)

Κάθε φυσικός ομιλητής γνωρίζει διάφορες πληροφορίες για τις μονάδες της μητρικής του γλώσσας και τους τρόπους με τους οποίους αυτές συνδυάζονται.

- οι φθόγγοι /x/ και /θ/ είναι διαφορετικοί, αφού αν συνδυαστούν ακριβώς με την ίδια ακολουθία φθόγγων, δημιουργούν λέξεις με διαφορετικές σημασίες (π.χ. /ximos/ «χυμός», /θimos/ «θυμός»)
- ο συνδυασμός τους είναι επιτρεπτός ως συμφωνικό σύμπλεγμα /xθ/ σε λέξεις, όπως /proxthesinos/ «προχθесινός» ή /iproxthonios/ «υποχθόνιος», δεν είναι όμως επιτρεπτός ως /θx/

Γλωσσική ικανότητα (2)

- οι παραπάνω λέξεις (*προχθесινός* ή *υποχθόνιος*) είναι υπαρκτές λέξεις, ενώ οι παρακάτω συνδυασμοί φθόγγων –αν και δεν παραβιάζουν κανόνες συνδυασμού φθόγγων στην Ελληνική– δεν αποτελούν υπαρκτές λέξεις: /troxthesinos/, /utoxthonios/
- οι λέξεις *υποχθόνιος* και *καταχθόνιος* είναι υπαρκτές, ενώ οι συνδυασμοί /paraxthonios/ ή /metaxthonios/ δεν είναι υπαρκτοί ως λέξεις

Γλωσσική ικανότητα (3)

■ Γραμματικότητα – αντιγραμματικότητα

(1) Ο Γιώργος θα ήθελε πολύ οι φοιτητές του να πάρουν πτυχίο τον Ιούνιο.

(2) Ο Γιώργος θα ήθελε πολύ να πάρουν οι φοιτητές του πτυχίο τον Ιούνιο.

(3) *Ο Γιώργος θα ήθελε πολύ να οι φοιτητές του πάρουν πτυχίο τον Ιούνιο.

Γλωσσική ικανότητα (4)

■ Αμφισημία

(4) Η αστυνομία απαγόρευσε την οινοποσία μετά τα μεσάνυκτα.

Σημασία A: Η αστυνομία έβγαλε ανακοίνωση μετά τα μεσάνυκτα (μιας συγκεκριμένης μέρας) ότι απαγορεύει την οινοποσία.

Σημασία B: Η αστυνομία ανακοίνωσε ότι απαγορεύει την οινοποσία από μια συγκεκριμένη ώρα κι έπειτα, για την ακρίβεια, μετά τα μεσάνυκτα.

Γλωσσική ικανότητα (5)

■ Περιορισμοί στη μορφή

- (5) Ο Ιάσοντας νομίζει ότι ο Άγγελος συμπεριφέρθηκε άσχημα
- (5') Πώς νομίζει ο Ιάσοντας ότι συμπεριφέρθηκε ο Άγγελος;
- (6) Ο Ιάσοντας λυπάται που ο Άγγελος συμπεριφέρθηκε άσχημα
- (6') *Πώς λυπάται ο Ιάσοντας που συμπεριφέρθηκε ο Άγγελος;

Γλωσσική ικανότητα (6)

■ Περιορισμοί στη μορφή

- (7) Who do you want to invite?
- (7') Who do you wanna invite?
- (8) Who do you want to come?
- (8') *Who do you wanna come?

Γλωσσική ικανότητα (7)

■ Περιορισμοί στη σημασία

- (9) α. Ο Γιώργος_i χτύπησε το πόδι του_i
John_i hurt his_i leg
- β. Ο αδελφός του Γιώργου_i τον_i
χτύπησε αλύπητα
George's brother_i hurt him_i brutally
- γ. Ο Γιώργος_i τον*_i χτύπησε
George_i hurt him*_i

Γλωσσική ικανότητα (8)

■ Περιορισμοί στη σημασία

(10) Ενώ pro_i χόρευε ο Ντόναλντ $_i$ έτρωγε πίτσα

While he_i was dancing Donald $_i$ ate pizza

(11) pro_{*i} Έτρωγε πίτσα ενώ ο Ντόναλντ $_i$ χόρευε

He_{*i} was eating pizza while Donald $_i$ was dancing

Γλωσσική ικανότητα (9)

- Γνώση του *ιεραρχικού* τρόπου με τον οποίο οργανώνεται η (μητρική μας) γλώσσα
- Οι λέξεις δεν συνδυάζονται απλώς γραμμικά με μία ορισμένη διάταξη για να δημιουργήσουν μια πρόταση με μια συγκεκριμένη σημασία, αλλά οργανώνονται σε ευρύτερα συστατικά, τα οποία επίσης συνδυάζονται μεταξύ τους, δημιουργώντας τη λεγόμενη *συστατική δομή* της πρότασης ή τον *μυστικό σκελετό* της (*secret skeleton*) (Brown 1999)

Δεδομένα παιδικού λόγου

- (1) *Ιάσοντας*: Μαμά, εγώ είμαι μεγάλος. Εγώ είμαι πιο μεγάλος από τη γιαγιά (2.4)
- (2) *Ιάσοντας*: Μαμά, έφτιατσα ένα αλοπλάνο.
Μητέρα: Μπράβο, αγάπη μου!
Ιάσοντας: Έλα να το δεις το αλοπλάνο! Τώρα θα φτιάτσω ένα εκόπτελο! Το γκλέμισα το αλοπλάνο. Θέλω να μου βοήσεις! (2.4)
- (3) *Ιάσοντας*: Δεν ήθελα να ανέβω εδώ (δείχνοντας ένα αυτοκινητάκι στο λούνα πάρκ) γιατί φοβήθηκα (2.5)
- (4) *Ιάσοντας*: Δε λέμε στο ατοκίνητο τλαγούδια, στο πίτι λέμε τλαγούδια (απευθυνόμενος στον πατέρα του που τραγουδάει οδηγώντας) (2.5)

Χαρακτηριστικά

- Εύκολη, φυσική, καθολική διαδικασία, χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια (\neq Γ2, \neq άλλες γνωσιακές λειτουργίες, π.χ. γραφή)
 - Χωρίς συστηματική διδασκαλία
 - Βασισμένη σε θετικές ενδείξεις από το περιβάλλον
 - Σε σύντομο χρονικό διάστημα παρά τις διαφοροποιημένες συνθήκες κάθε φορά
 - Παρόμοια στάδια ανεξάρτητα από τη γλώσσα-στόχο

Χωρίς συστηματική διδασκαλία (1)

- Οι διορθώσεις είναι σπάνιες – γίνονται κυρίως σε ‘νοηματικά’/πραγματολογικά λάθη.

(5) *Ιάσοντας*: Μαμά, ήδιψα (αντί δίψασα) (2.2)

Μητέρα: Έλα να πιεις νεράκι, καρδούλα μου

(6) *Ιάσοντας*: Μαμά, κοιμάω (αντί κοιμάμαι) τώλα (1.10)

Μητέρα: Το βλέπω, Ιάσωνα!

(7) *Παιδί*: Mama isn't boy, he is girl.

Μητέρα: That's right!

(8) *Παιδί*: Walt Disney comes on Tuesday.

Μητέρα: No, he does not.

Brown & Hanlon (1970)

Χωρίς συστηματική διδασκαλία (2)

- Τα παιδιά δεν λαμβάνουν πάντοτε υπόψιν τους τις διορθώσεις των γονέων.

(10) *Παιδί*: Nobody don't like me.

Μητέρα: No, say, 'nobody likes me'.

Παιδί: Nobody don't like me.

[Μετά από 5-6 ακόμα προσπάθειες διόρθωσης...]

Μητέρα: No, now listen carefully; say 'nobody likes me'.

Παιδί: Oh! Nobody don't likes me.

McNeil (1966: 69)

Χωρίς συστηματική διδασκαλία (2)

(10) *Παιδί:* Μαμά, δώμου σε το, το μολύβι!

Μητέρα: 'Δώστο μου το μολύβι!' λέμε

Παιδί: Δώμου σε το, το μολύβι!

Μητέρα: Δώστο μου!

Παιδί: Δώμου σε το!

Μητέρα: 'Δώστο μου' λέμε. Πες 'δώστο μου'!

Παιδί: Δώστο μου! Εντάξει, δώμου σε το τώλα το μολύβι!

(2.4)

Βασισμένη σε θετικές ενδείξεις από το περιβάλλον

- Αρνητικές ενδείξεις (negative evidence) δεν υπάρχουν σε όλες τις περιπτώσεις αφού οι γονείς σπάνια διορθώνουν.
- Όταν υπάρχουν αρνητικές ενδείξεις δεν φαίνεται να επαρκούν καθώς στις περιπτώσεις που οι γονείς διορθώνουν τα παιδιά, εκείνα δεν φαίνεται να «συμμορφώνονται» πάντοτε.
- Αρκετές έρευνες εστιάζουν στο κατά πόσο η μη αποδοχή των εκφωνημάτων του παιδιού από τον γονέα ή η ένδειξη από την πλευρά του γονέα ότι δεν κατανοεί τα εκφωνήματα του παιδιού ή οι επεκτάσεις (expansions) που κάνει ο γονέας στα εκφωνήματα του παιδιού αποτελούν αρνητικές ενδείξεις (Bohannon & Stanowicz 1988, Demetras, Post & Snow 1986, Hirsh-Pasek, Treiman & Schneiderman 1984). Το ερώτημα παραμένει σε κάποιο βαθμό ανοικτό.

Σε σύντομο χρονικό διάστημα

- Μέσα σε πέντε πρώτα χρόνια της ζωής του το παιδί έχει κατακτήσει τις περισσότερες από τις δομές της (μητρικής του) γλώσσας.

Κάτω από διαφοροποιημένες συνθήκες κάθε φορά

- Νοηματικές γλώσσες: κωφά παιδιά με γονείς που έχουν μάθει την Αμερικανική Νοηματική Γλώσσα αργά στη ζωή τους προσλαμβάνουν πενιχρά γλωσσικά ερεθίσματα, καθώς οι γονείς δεν χρησιμοποιούν σύνθετες δομές και αποβάλλουν τα λειτουργικά μορφήματα. Παρά τα ποιοτικά ανεπαρκή γλωσσικά δεδομένα, τα παιδιά αυτά κατακτούν τη γλώσσα τους και παράγουν σύνθετες δομές (Newport 1988).
- Κρεολές: Τα παιδιά όσων διαμορφώνουν μια γλώσσα pidgin κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, αναπτύσσουν μια φυσική γλώσσα, κρεολή, με λειτουργικά μορφήματα και σύνθετες δομές (Bickerton 1988, Kegl 1994).

Παρόμοια στάδια

- 6-8 μήνας: Βάβισμα (ακόμα και τα κωφά βρέφη)
- 12 μήνας: Πρώτες λέξεις
- 20-24 μήνας: Συνδυασμός λέξεων (τηλεγραφικός λόγος)
- 24-36 μήνας: Στάδιο προαιρετικού απαρεμφάτου, στάδιο κενών υποκειμένων σε γλώσσες χωρίς κενά υποκείμενα, υπεργενικεύσεις ομαλού παραδείγματος σε μη ομαλούς τύπους (π.χ. αόριστος, πληθυντικός)

Το Λογικό Πρόβλημα της Γλωσσικής Κατάκτησης (1)

- Τα παιδιά διαθέτουν βαθιά γνώση για τη δομή της γλώσσας τους παρά τα περιορισμένα Πρωτογενή Γλωσσικά Δεδομένα (ΠΓΔ) που έχουν στη διάθεσή τους
(ΠΓΔ = τα περιβαλλοντικά γλωσσικά ερεθίσματα)
- Η γνώση βασίζεται σε θετικές ενδείξεις που έχουν στη διάθεσή τους από τα ΠΓΔ
- Δεν υπάρχουν αρνητικές ενδείξεις στα ΠΓΔ
- Τα παιδιά δεν κάνουν λάθη που θα ήταν αναμενόμενο να κάνουν αν βασίζονταν μόνο στα ΠΓΔ

Το Λογικό Πρόβλημα της Γλωσσικής Κατάκτησης (2)

Επιχείρημα της «ένδειας του ερεθίσματος»
(Poverty of the stimulus argument)

Τα ΠΓΔ δεν αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του γλωσσικού συστήματος που εσωτερικεύει το παιδί

Γλωσσική ικανότητα = Δυνατότητα παραγωγής και κατανόησης απεριόριστου αριθμού εκφωνημάτων

ΠΓΔ = Πεπερασμένος αριθμός εκφωνημάτων

- (1) Πώς νομίζει ο Ιάσονας ότι συμπεριφέρθηκε ο Άγγελος;
- (1') *Πώς λυπάται ο Ιάσονας που συμπεριφέρθηκε ο Άγγελος;
- (2) Who do you wanna invite?
- (2') *Who do you wanna come?

Από πού πηγάζει η γλωσσική μας ικανότητα; (1)

■ Μίμηση;

- Τα παιδιά παράγουν δομές που δεν έχουν ακούσει ποτέ!
 - Υπεργενίκευση -ed στα αγγλικά: **goed* αντί *went*
 - Υπεργενίκευση αύξησης στα ελληνικά: **ήδιψα* (αντί *δίψασα*), **έπαρα* (αντί *πήρα*)
 - Medial wh-questions στα αγγλικά (Thornton 1990) :
 - What do you think what's in the box?
 - Who did they say who had ants in their pants?
 - Negative questions στα αγγλικά (Guasti, Thornton & Wexler 1995):
 - What does he doesn't eat?
 - Why could he couldn't wash his hands?

Από πού πηγάζει η γλωσσική μας ικανότητα; (2)

■ Διορθώσεις/ ενίσχυση (reinforcement);

- Οι γονείς δεν διορθώνουν τα γραμματικά αλλά κυρίως τα ‘νοηματικά’/πραγματολογικά λάθη

Παιδί: Mama isn't boy, he is girl.

Μητέρα: That's right!

→ αν το παιδί εκλάμβανε την ‘ενίσχυση’ του γονέα σαν δείγμα ότι το εκφώνημά του είναι σωστό δεν θα ‘μάθαινε’ ποτέ τη γραμματική της γλώσσας του

- Τα παιδιά δεν συμμορφώνονται πάντα στις υποδείξεις των γονέων

Παιδί: Nobody don't like me.

Μητέρα: No, say, ‘nobody likes me’.

...

Παιδί: Oh! Nobody don't likes me.

Από πού πηγάζει η γλωσσική μας ικανότητα; (3)

■ Μητρική ομιλία (Motherese);

Απλοποιημένη ομιλία με

- ιδιαίτερο επιτονισμό
 - σύντομες και άρα δομικά απλές προτάσεις
-
- Οι σύντομες προτάσεις δεν είναι απαραίτητα και δομικά απλές: Newport et al. 1977: Η μητρική ομιλία περιλαμβάνει ερωτηματικές, αρνητικές, προστακτικές προτάσεις, οι οποίες είναι σύντομες αλλά δομικά πιο σύνθετες από τις απλές καταφατικές προτάσεις
 - Η μητρική ομιλία βοηθάει στην εκμάθηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της γλώσσας-στόχου: Newport et al. 1977: Όσο περισσότερο η μητέρα χρησιμοποιούσε προστακτικές δομές (που δεν περιέχουν βοηθητικό ρήμα), τόσο λιγότερο το παιδί σημείωνε 'πρόοδο' στη χρήση των βοηθητικών ρημάτων
 - Η μητρική ομιλία είναι φαινόμενο συνδεδεμένο με συγκεκριμένες κοινωνίες και κουλτούρες
 - Learnability problem: Η απλοποίηση των ΠΓΔ δυσχεραίνει παρά διευκολύνει το έργο του παιδιού. Τα απλοποιημένα ΠΓΔ είναι σύμφωνα με μεγαλύτερο εύρος γραμματικών υποθέσεων (Structure dependence principle: Jason is going to school → Is Jason going to school? The man who is running will win → *Is the man who running will win/ Will the man who is running win?)

Υπόθεση της Έμφυτης Ικανότητας (Innateness Hypothesis) (1)

Καθολική Γραμματική (Universal Grammar/ UG)

Noam Chomsky (1959, 1965, 1981, 1986, 1995)

- Το παιδί γεννιέται με έναν έμφυτο μηχανισμό που καθιστά εφικτή την κατάκτηση της γραμματικής της μητρικής του γλώσσας

- Σ_0 : Αρχική κατάσταση/ αρχικό στάδιο
 - $\Sigma_1, \Sigma_2, \Sigma_3 \dots$
 - Σ_t : Καταληκτική κατάσταση/ τελικό στάδιο
-
- ΚΓ/ UG: ένα σύνολο έμφυτων προσχεδίων που καθορίζουν τους επιτρεπτούς τύπους γραμματικής των ανθρώπινων γλωσσών
 - **Αρχές** (καθολικά χαρακτηριστικά/ ιδιότητες) και **Παράμετροι** (αυστηρά προκαθορισμένες εναλλακτικές δυνατότητες που καθορίζουν επιμέρους δομικά χαρακτηριστικά των γλωσσών και εξηγούν τη διαφοροποίηση και την ποικιλία τους)

Υπόθεση της Έμφυτης Ικανότητας (Innateness Hypothesis) (2)

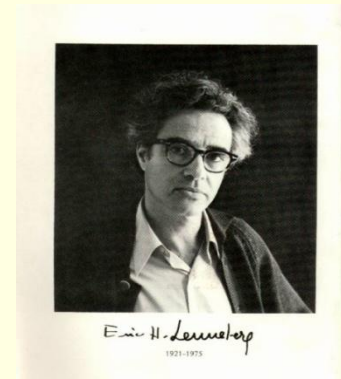
- Γλωσσική κατάκτηση: Αλληλεπίδραση έμφυτου μηχανισμού και περιβάλλοντος – ΠΓΔ: ενεργοποιούν τον έμφυτο μηχανισμό
- Γλώσσα/ γραμματική: αυτόνομο κομμάτι του ανθρώπινου νου, ανεξάρτητο από τη νόηση – **Υποσυστημικότητα (Modularity)** (Chomsky ≠ Piaget)

Υπόθεση Κρίσιμης Περιόδου (Critical Period Hypothesis) (1)

- Οι έμφυτες ιδιότητες συνδέονται με την ύπαρξη μιας **κρίσιμης περιόδου** (critical period) μετά το πέρας της οποίας η δυνατότητα κατάκτησης της έμφυτης ικανότητας μειώνεται σημαντικά.
- **Όραση**: αναπτύσσεται φυσικά στα ζώα μόνο όταν αυτά εκτεθούν σε κατάλληλα οπτικά ερεθίσματα νωρίς, π.χ. γατάκια που εκτίθενται σε περιορισμένα οπτικά ερεθίσματα σε πρώιμη ηλικία έχουν στη συνέχεια διαταραχές στην όρασή τους – έκθεση μόνο σε οριζόντιες γραμμές τους στερεί τη δυνατότητα να βλέπουν τις κάθετες (Blackmore & Cooper 1970, Kobl & Whishaw 1985).

Υπόθεση Κρίσιμης Περιόδου (2)

Eric Lenneberg (1967)

- *Η γλωσσική κατάκτηση είναι μια έμφυτη διαδικασία που καθορίζεται από βιολογικούς παράγοντες, οι οποίοι περιορίζουν τον χρόνο που έχει στην διάθεσή του ο άνθρωπος για να κατακτήσει μια γλώσσα*
- *Η χρονική αυτή περίοδος ολοκληρώνεται στην εφηβεία*

Υπόθεση Κρίσιμης Περιόδου (3)

■ Επιχειρήματα

- **Genie:** Αργή πορεία γλωσσικής ανάπτυξης – ιδιαίτερες δυσκολίες στη γραμματική/ σύνταξη (Curtiss 1977).
- **Κωφά παιδιά** που εκτίθενται σε ΠΓΔ νοηματικών γλωσσών σε διαφορετικές ηλικίες: οι επιδόσεις μειώνονται σε συνάρτηση με την ηλικία πρώτης επαφής με ΠΓΔ → διαφορές σε παιδιά που ήρθαν σε επαφή με την Αμερικανική Νοηματική Γλώσσα από τη γέννησή τους > σε ηλικία 4-6 ετών > μετά τα 12 (Singleton & Newport 1994).